

ЗМІСТ

<i>Чотири чесноти</i>	9
<i>Вступ</i>	13
<i>Частина перша. СТРАХ</i>	19

Поклик, якого ми боїмося... · 23. Важливо не боятися · 31. Логіка перемагає страх · 34. Ось де ворог · 36. У страху великі очі · 38. А що як? · 41. Не бійтеся випробувань · 44. Зосередьтеся на тому, що перед вами · 46. Ніколи не сумнівайтеся у сміливості інших · 49. Сила ефективною істини · 52. Ми боїмося вірити · 54. Ніколи не дозволяйте залякувати себе · 57. Будь-який розвиток — це стрибок · 60. Не бійтеся рішень · 63. Не можна ставити власну безпеку на перше місце · 65. Страх вам дещо показує · 68. Найстрашніше — бути самим собою · 70. Життя публічне. Звикайте до цього · 73. Яку традицію ви оберете? · 76. Не бійтеся просити · 78. Приборкуючи страх... · 80

<i>Частина друга. СМІЛИВІСТЬ</i>	83
--	----

Поклик, на який ми відповідаємо... · 87. Світ хоче знати · 95. Хто, як не ви? · 97. Сміливості надає підготовка · 99. Просто почніть із чогось. Просто щось зробіть · 102. Уперед! · 105. Казати правду можновладцям · 107. Будьте тим, хто вирішує · 110. Добре бути «важким» · 113. Кілька секунд сміливості · 116. Перетворіть це на звичку · 119. Використайте наступальну тактику · 123. Обстоюйте своє · 125. Сміливість — заразлива · 128.

Це потрібно прийняти · 130. Ви завжди можете
 опиратися · 133. Доля допомагає хоробрим · 136.
 Сміливість діяти · 139. Любіть ближнього свого · 141.
 Сміливість — не зухвалість · 144. Волю до чину беруть,
 а не приймають · 147. Насильство у відповідь · 150.
 Підвестися й піти · 152. Виконуйте свою роботу · 155.
 Ви здатні зробити неможливе · 158. Нехай вами
 пишаються · 162. Коли ми підносимося над
 собою... · 164

Частина третя. ГЕРОЇЗМ 167

Більше ніж поклик... · 171. Мета вирішує все · 178.
 Найсміливіший вчинок — не битися · 181. Ви маєте
 пройти через пустелю · 185. Безкорисливість
 любові · 188. Вивищуйте інших · 191. Немає часу
 на роздуми · 194. Ми самі творимо власну удачу · 197.
 Надихати безстрашністю · 199. Скільки ви готові
 заплатити? · 202. Велике «навіщо» · 206. Повернутися
 в долину · 208. Мовчання — це злочин · 211. Зухвалі
 надії · 214. Необхідність спалити білий прапор · 217.
 Незламних не існує · 220. Мужність — це чеснота.
 Чеснота — це мужність · 223

<i>Післямова</i>	227
<i>Що прочитати далі?</i>	235
<i>Подяки</i>	236
<i>Примітки</i>	238

Не ждімо, поки інші прийдуть і закличуть нас
до великих справ! Самі закличмо всіх стати
на шлях честі. Покажімо себе найсмівливішими
ватажками, достойнішими очільниками,
ніж ті, що нині очолюють нас¹.

КСЕНОФОНТ

ЧАСТИНА ПЕРША

СТРАХ

Хоч на світі, що зітканий з гніву та сліз,
Не бачу нічого, крім болю, —
В тенетах років, без надії на зміст,
Згубитись собі не дозволю¹⁹.

Вільям Ернест Генлі

Які сили стримують сміливість? Чому те, що так цінується, є таким рідкісним? Що заважає нам чинити так, як ми можемо й повинні чинити? Що є джерелом боягузтва? Страх. Фобос. Неможливо перемогти ворога, якого не розумієш, і страх — у всіх його формах, від жаху до апатії, ненависті й уникнення ризиків, — ворог сміливості. *Ми ведемо битву зі страхом.* Тому повинні вивчити страх, пізнати його, дослідити причини та симптоми. Ось чому спартанці будували храми страху. Щоб тримати його поруч. Бачити його владу. Щоб захиститися від нього. Неправда, що сміливці не почувують страху (страх притаманний усім людям) — але вони вміють підійматися над страхом і опановувати його, і саме це робить їх такими надзвичайними. Слід завважити, що без цього не буває величі. Одначе про боягузів нічого не написано. Нічого не відкладається в пам'яті. Ніщо не викликає захвату. Назвіть хоч одну добру справу, яка не вимагала б бодай кількох секунд хоробрості. Отже, якщо ми хочемо стати великими, то насамперед повинні навчитися перемагати страх або принаймні підійматися над ним у важливі моменти.

Поклик, якого ми боїмося...

Флоренс Найтінгейл була безстрашною ще до того, як сама про це дізналася. Зберігся невеличкий малюнок з її раннього дитинства.

Тітка намалювала чотирирічну Флоренс на прогулянці з матір'ю та сестрою: старша донька тримається за материну руку, тимчасом як Флоренс «чимчикує самостійно» з отією дивовижною невинною впевненістю, притаманною деяким дітям. Вона не шукала безпеки. Їй було байдуже, що думають інші. Так багато всього потрібно побачити. Так багато дослідити.

На жаль, ця незалежність тривала недовго. Можливо, хтось сказав їй, що світ — небезпечне місце. Можливо, дався взнаки непомітний, але нищівний тиск тих часів, коли дівчата повинні були поводитися, дотримуючись певних правил. А може, це розкіш привілейованого існування зменшила її віру у власні сили.

Кожен з нас колись зазнав нещадної несправедливості від дорослих (хоч би які були їхні наміри), коли в розмові вони проколювали нашу маленьку бульбашку. Вони вважають, що готують нас до дорослого життя, а насправді просто нав'язують нам власні страхи та обмеження.

Ох як дорого це нам коштує! І якої відваги позбавляє світ!

Саме це ледь не сталося із Флоренс Найтінгейл.

7 лютого 1837 року шістнадцятирічна дівчина відчула те, що згодом називатиме «покликом».

До чого? Куди? І як?

Усе, що вона почувала, — це те таємниче слово, відчуття, що від неї чогось очікують, що вона повинна *служити*, присвятити себе чомусь іншому, ніж життя її багатой і ледачої сім'ї, чомусь

іншому, ніж обмежені й незадовільні ролі, доступні тодішнім жінкам.

«Десь усередині ми чуємо *голос*... — сказав Пет Тіллман*, розмірковуючи про те, щоб покинути професійний футбол і вступити в полк рейнджерів. — Наш голос веде нас у напрямку людини, якою ми хочемо стати, але тільки від нас залежить, дослухатися до нього чи ні. Найчастіше нас скеровують на передбачуваний, прямий і, здавалося б, правильний шлях. Але іноді нас спрямовують зовсім в інший бік».

Ви можете подумати, що така відважна дівчина, як Флоренс Найтінгейл мала б дослухатися до цього голосу, але, як багато хто з нас, вона піддалася переконанням свого часу і стала наляканою юнкою, яка не наважувалася уявити собі шляху, відмінного від дороги її батьків.

«У них був великий замиський будинок у Дербіширі, — писав Літтон Стрейчі у своїй класичній праці “Життя видатних вікторіанців”, — ще один у Нью-Форесті, а також апартаменти в Мейфері, де вони зупинялися під час лондонського сезону і всіх найкращих вечірок; вони їздили на континент і навіть частіше за інших відвідували італійську оперу та зустрічалися з паризькими знаменитостями. Цілком природно припустити, що вихована в такій розкоші Флоренс належним чином оцінить її і виконає свій обов’язок, підтримуючи спосіб життя, подарований їй Богом, — інакше кажучи, після відповідної кількості танців і званих обідів вийде заміж за достойного джентльмена й житиме з ним довго і щасливо».

Протягом восьми років той поклик сидів у закапелках свідомості Флоренс, наче слон у кімнаті, який не хоче, щоб на нього звертали увагу. Проте вона здогадувалася, що у вікторіанському світі не все гаразд. Середня тривалість життя заледве сягала сорока років. У багатьох містах смертність пацієнтів у лікарнях була вища, ніж у тих, хто перебував поза ними. Під час Кримської

* Патрік Тіллман — професійний американський футболіст. Після теракту 11 вересня 2001 року залишив спорт і пішов в армію, служив в Іраці та Афганістані, де й загинув. — *Прим. пер.*

війни, де пізніше відзначиться Найтінгейл, лише півтори тисячі зі ста тисяч солдатів померли від ран. Понад *шістнадцять тисяч* померло від хвороб, а ще тринадцять тисяч стали непридатними до служби. Навіть у мирний час умови були жахливі, а призов до армії загрожував життю. «З таким самим успіхом ви могли б щороку виводити 1100 чоловіків на Солсберійську рівнину і розстрілювати їх», — якось сказала вона представникам влади.

Та хоч би якою гострою була ця криза, зі збільшенням кількості загиблих на тому вівтарі зростав і страх.

Слід було подбати про порцеляну, писав Стрейчі. Батько сподівався, що вона йому читатиме. Потрібно було знайти нареченого, обговорювати плітки. Але робити нічого не було потрібно, і це все, що дозволяли заможній жінці: *нічого*.

Виснажена тиском банальності, Флоренс проігнорувала поклик, бо боялася порушити правила вихованого товариства. Звісно, вона допомагала хворій сусідці. Читала книжки. Зустрічала цікавих людей, як-от Елізабет Блеквелл — перша жінка-лікар. Але коли їй, двадцятип'ятирічній, запропонували попрацювати в лікарні Солсбері, вона дозволила матері відрадити себе. Працювати в лікарні? Та краще стати повією!

Після восьми років заперечення вона знову почула поклик. Голос запитав, цього разу гостріше: «Невже ти дозволиш репутації утримати себе від служіння?». Це був саме той страх: що подумають люди? Чи зможе вона порвати із сім'єю, яка не хоче відпускати її? Перетворитися з багатой дебютантки на *медсестру*? Чи зможе вона піти за покликом і взятися за фах, про який майже нічого не знає — і якого майже не існувало в XIX столітті? Чи наважиться робити те, що не годиться робити жінкам? Чи зможе досягти успіху в цьому?

Вона почувала сильний страх, як і кожна людина, яка, розглядаючи незвідані води, думає про те, щоб докорінно змінити життя й зробити щось нове чи інше. Коли геть усі товкмачать, що в тебе нічого не вийде, що ти помиляєшся, як ти можеш не слухати? Жахливий парадокс: потрібно бути божевільним, щоб не чути, коли тобі кажуть, буцімто божевільний — ти.